

Dnr: Ju2024/00120

Remissvar

Svenska Fotografers Förbund (SFF)

2024-06-03

**Justitiedepartementet, Enheten för
immaterialrätt och transporträtt**

ju.remissvar@regeringskansliet.se

clara.cederberg@regeringskansliet.se

Remissvar Inskränkningarna i upphovsrätten SOU 2024:4

Svenska Fotografers Förbund (SFF) lämnar härmed sitt remissvar över betänkandet Inskränkningarna i upphovsrätten SOU 2024:4.

SFF är en intresseorganisation för fotografer, filmare, retuschörer och övriga bildskapare som vill främja utvecklingen av fotografin, samt bevaka och befördra fotografin och dess utövares intressen. SFF startades 1895 och är därmed en av Sveriges äldsta yrkesorganisationer. Med närmare 1800 medlemmar är SFF det största förbundet för fotografer i Norden.

SFF har valt att lyfta fram delar i betänkandet som är av särskild vikt för yrkesverksamma inom fotografi. I övriga delar hänvisar förbundet till det gemensamma yttrande som lämnats av Copyswede och KLYS samt det remissvar som lämnats av Bildupphovsrätt.

Nedan används genomgående begreppet *upphovsperson* i stället för den i lagtext förekommande termen *upphovsman*.¹

Allmänna utgångspunkter

SFF välkomnar en harmonisering av upphovsrättslagens bestämmelser om inskränkningar i förhållande till gällande EU-rättsligt regelverk och ställer sig positiv till utredningens förslag till förtydligande av gällande rätt. Förbundet menar dock att

¹Tillsammans med övriga medlemmar i KLYS förespår SFF en ändring av begreppet i upphovsrättslagen, i linje med utvecklingen i övriga nordiska länder.

Dnr: Ju2024/00120

Remissvar

Svenska Fotografers Förbund (SFF)

2024-06-03

utredningen i vissa delar fortfarande lämnar ett alltför vidsträckt tolkningsutrymme, vilket riskerar att leda till rättsosäkerhet i tillämpningen.

Inte minst välkomnar vi utredningens förslag att införa trestegsregeln som uttrycklig lagbestämmelse. Upphovsrätten är en konventionsgrundad rättighet och en stark upphovsrätt är helt avgörande för kreativt skapande. Det ställer krav på restriktivitet och förutsägbarhet vid införande och tolkning av inskränkningar.

Ett införande av en tydligt avgränsad inskränkning kan dock i särskilda fall krävas för att möjliggöra skapandet av nya verk. Så fallet för fotografers möjlighet att avbilda det offentliga rummet med stöd av en panoramainskränkning.

Vid tillämpning av panoramaregeln, såväl som upphovsrättslagens övriga inskränkingsbestämmelser, bör intresseavvägningen alltid utgå ifrån upphovsrättens syfte att främja kreativt skapande genom att eftersträva en skyddsnivå som möjliggör investeringar utan att verka hämmande för nytt skapande. I denna avvägning är trestegsregeln en grundläggande utgångspunkt.

Reglerna om namn- och källangivelse (avsnitt 5.2)

SFF tillstyrker utredningens förslag om ändring av namnangivningsrätten i 3 §. Nuvarande regelverk är inte tillfredsställande då kravet att ange upphovspersonens namn på det sätt som god sed kräver ofta uppfattas av bildanvändare som något frivilligt. Med nuvarande lydelse vittnar många fotografer om att det i praktiken krävs av dem att förklara och motivera för användare vad skyldigheten att namnge innebär.² Vi välkomnar därför att kravet på namnangivelse förtydligas och att det med föreslagen lydelse framgår att det är användares ansvar att motivera eventuella avsteg från skyldigheten att namne ett verks upphovsperson.

Vi delar vidare utredningens bedömning att det är centralt för upphovspersonerna att deras namn anges vid användning. Rätten till namnangivelse är grundläggande för fotografers möjligheter att bygga, upprätthålla och utveckla sitt konstnärskap och varumärke. Rätten skapar möjlighet att marknadsföra sig som fotograf och möjlighet att kunna begära ersättning för användningen. I och med de digitala möjligheterna kan ett fotografi med lätthet spridas och användas utan att den som har tagit bilden får någon ersättning eller ens vet om att det görs. Namnangivelse är många gånger en

²2024 års yrkesundersökning, *Fotografi i en ny brytningstid*, genomförd av Eric Sjöström på uppdrag av SFF.

Dnr: Ju2024/00120

Remissvar

Svenska Fotografers Förbund (SFF)

2024-06-03

förutsättning för en fotograf att upptäcka olovlig användning och få betalt. En utebliven namngivelse innebär därmed en potentiell ekonomisk förlust.

Samtidigt innebär namngivelsesrätten också att allmänheten får information om vem skaparen av bilden eller verket är – vilket är av grundläggande konsument- och medborgarintresse för att kunna bedöma äkthet och trovärdighet, och främjar på så vis informations- och yttrandefriheten.

Vi vill dock framhålla att det är angeläget att det tydliggörs att möjligheten till avsteg från den föreslagna bestämmelsen i de situationer då namngivelse är ”oförenligt med god sed” är mycket begränsat, annars finns risk för att bestämmelsen inte får avsedd effekt. Som förslaget är utformat ges möjlighet att frånga kravet på namngivelse om det är praktiskt eller tekniskt omöjligt att ange namn eller källa. Att öppna upp för ytterligare tolkning kan leda till att kravet i praktiken faller bort för avsedd användning. Utan ett ytterligare förtydligande riskerar föreslagna lydelse att fortsatt leda till oförutsägbarhet och godtycklighet i tillämpning av bestämmelsen. Det vill säga just det utredningen syftar till att undvika.

Undantaget från att ange namn bör i princip endast ska omfatta situationer då det är tekniskt och praktiskt omöjligt att ange namnet. Lagstiftaren bör förtydliga att nuvarande lydelse inte innefattar en eftergift av kravet på namngivelse med motivering att det skulle vara ”krångligt” eller ”dyrt”. Vi ser sammanfattningsvis ytterst få situationer där det i praktiken inte är tekniskt eller praktiskt möjligt att ange namn.

Trestegsregeln (avsnitt 6.2)

SFF tillstyrker förslaget att 11 § ändras genom införande av en bestämmelse motsvarande den så kallade trestegsregeln. Vi delar utredningens syn att bestämmelsen ska användas i situationer då det är svårt att bedöma om en viss användning faller in under en inskränkingsbestämmelse eller inte. Därtill delar vi utredningens syn på vilka omständigheter som har relevans vid en bedömning enligt trestegsregeln.

Vi instämmer i KLYS bedömning att det finns fördelar med en kodifiering av trestegsregeln, inte minst av pedagogiska skäl, samt för ökad transparens, tydlighet och förutsägbarhet. Den kan i lagstiftning fungera som en viktig påminnelse vid tolkning och tillämpning och därmed leda till bättre efterlevnad och genomslag på nationell nivå. Vi

2024-06-03

ställer oss helt bakom denna bedömning.

Panorama (avsnitt 7.2)

SFF tillstyrker i huvuddrag utredningens resonemang och slutsatser, men anser att förslaget lämnar ett alltför stort utrymme för tolkning av begreppen *centralmotiv* och *förvärvssyfte*.

För fotografer är det centralt att kunna ta bilder i till exempel stadsmiljöer där flera andra upphovspersoners stadigvarande verk såsom statyer, väggmålningar, el dyl, kan synas i bilden. Vi tillstyrker utredningens förslag att begränsningen i inskränkningen endast omfattar situationer när verket utgör ett tydligt centralmotiv, det vill säga, då det är inte längre är fråga om en panoramasituation utan en regelrätt avbildning det stadigvarande verket i den offentliga miljön, med syfte att avbilda denna och inget annat i ett kommersiellt syfte. Det är endast i situationer då själva syftet med användningen är att ekonomiskt exploatera verket som det saknas ett allmänintresse som motiverar en inskränkning.

Stadigvarande verk måste fortsatt kunna utgöra en stor del av en bild, annars begränsas fotografers möjlighet att verka i det offentliga rummet på ett sätt som inte kan anses vara motiverat i förhållande till allmänintresset. Detta blir inte minst tydligt inom nyhetsjournalistiken.

Vi instämmer i huvudsak i utredningens resonemang om avgränsning mot nyttjande som oskäligt drar nytta av upphovspersonens skapande insatser, som i fallet merchandise eller då ett verk används som logga. En avgränsning mot nyttjande i rena reklamsammanhang är helt rimlig. Däremot riskerar nuvarande lydelse att oskäligt inkränkta på fotografers verksamhet som skapande upphovspersoner om det inte tydliggörs att journalistiskt och konstnärligt skapande inte faller in under begreppet förvärvssyfte i den aktuella bestämmelsen.

Yttrandefriheten är en grundpelare i panoramaregeln varför endast användning som tydligt strider mot det andra steget i trestegsregeln bör undantas. Bestämmelsen måste utformas på ett sätt som gör det fortsatt möjligt för fotografer att verka i den offentliga miljön. En enskild yrkesfotograf måste ges samma möjligheter som en privatperson att sprida bilder i sociala medier och att publicera sig i andra sammanhang.

Vi instämmer även i utredningens slutsats att det inte är lämpligt att ställa ett krav på källangivelse vid tillämpning av inskränkningen. Vi vill återigen understryka att kravet på namngivelse är en grundläggande utgångspunkt vid användning av

Dnr: Ju2024/00120

Remissvar

Svenska Fotografers Förbund (SFF)

2024-06-03

upphovsrättsligt skyddade verk, men instämmer i utredningens resonemang att det i relation till den aktuella inskränkningen saknas samma starkt vägande skäl för källangivelse samt att det saknas förutsättningar för att införa ett krav på källangivelse som kan få faktiskt genomslag i praktisk tillämpning.

Text och datautvinning (avsnitt 10.6)

SFF vill understryka att bestämmelsen behöver utredas vidare.

I sin nuvarande lydelse är regeln visserligen förenlig med artikel 4 i DSM-direktivet, men direktivet förhandlades innan generativa AI-modellers genombrott i den digitala miljön. Inskränkningen har därefter använts som argument för att berättiga att en stor mängd befintliga upphovsrättsligt skyddade verk används som träningsdata, det vill säga avläses, vilket i stor utsträckning innefattar ett upphovsrättsligt förfogande i form av exemplarframställning. AI-modellerna används sedan för att framställa nya bilder och fotografiska verk som direkt konkurrerar med de verk som används. Det i strid med fotografers och andra upphovspersoners legitima intressen och således i strid med trestegsregeln. Därtill ser vi att det är mycket svårt, om inte omöjligt, för fotografer att på ett lämpligt och effektivt sätt förbehålla sig sina rättigheter enligt paragrafens andra stycke.

Stockholm, 3 juni 2024

För Svenska Fotografers Förbund

Tuana Fridén
Ordförande

Angelica Gerde
Verksamhetsledare